

2. HARZVEREIN I NORGE

Christiania får sjokk

Jacob Sanne (1812-63) var dansk av fødsel, skuespiller (et "talentløst subjekt" skrev teaterhistorikeren Tharald Blanc) og bokbinder med mange jern i ilden.

I 1836 startet han en "boutique" med bokbinderi og leiebibliotek i Grændsegade i Christiania og utvidet året etter med musikkhandel.

I 1838 traff Jacob Sanne en landsmann, restauratøren Hans Johan Lorange (1810-64), som egentlig var grosserer og trelasthandler i København. Sammen startet de kafédrift på det naturskjønne "Dronningbjerget" som lå i nordenden av Bygdøyhalvøya. Men klasseskille og klassearroganse var godt etablert i de dager. "Man" likte ikke det folkelige preget Dronningbjerget hadde, og etter to sesonger måtte de stenge. De måtte finne på noe annet.

Det er sannsynlig at Sanne og Lorange hadde hørt om Harzverein som gjorde slik lykke i Hamburg og Altona, og enten reiste begge to eller bare den ene ned for å ta dem nærmere i øyesyn.

Tidspunktet var heldig. Det musikalske Lyceum – Christianias eneste orkestterselskap – var nylig nedlagt. Stadsmusikantembedet ble formelt avskaffet i 1840 sammen med en rekke andre håndverksprivilegier. Samtidig som musikken ble en fri næringsvei, førte forbedrede kommunikasjoner og nye lover for handel og næringsliv til at kafé- og konsertliv ble en viktig faktor i kulturlivet.

Harzverein-musikerne selv må ha syntes at fremtidsutsiktene så forlokkende ut og inngikk kontrakt med Sanne og Lorange. Musikerne forlot Hamburg 4. mai 1840 og tre uker senere, 24. mai, om ettermiddagen i sterk vind, ankom skipet Christiania. Avisene den gang var nøyte med å få med seg hvilke passasjerer som reiste ut eller ankom med rutebåtene, men denne dagen sto det kun "Musici". Lite visste Sanne og Lorange hvilken enorm suksess Harzverein skulle gjøre og hvor stor betydning musikerne skulle få for landet.

Allerede tre dager etter ankomsten til Norge var det invitert til “Concert à la Strauss” med *Harzmusikverein* i Grünings hage (en stor eiendom hvor i dag Eidsvolls plass ligger). Ny konsert fulgte neste dag. Etter bare tre konserter skrev avisen Den Constitutionelle:

Hvad de ti tydske Musici præstere er saa deiligt, udføres med saadan Præcision og Klarhed, og indeholde derhos de allerskjønneste Sager, saa at man maa være af Steen for ikke at bevæges ved deres Toner.

Publikums begeistring for Sanne & Lorange fikk et nesten euforisk uttrykk i avisen Den Constitutionelle 7. juni 1840, som skriver:

Det er en stor Gevinst for vor Hovedstads offentlige Liv, at den har faaet en af saa dygtige Executeurer sammensat Musik-Forening til Opfriskning af sine Sammenkomster, og Indvaanerne kunne isandhed ikke vise sig erkjentlige nok mod de driftige Entrepreneurer, der med saa stor Risiko for sig selv, have hentet disse Musici herop.

Den Constitutionelle skrev 31. august 1840 at bare for tre år siden fantes det ikke noe sted man kunne gå ut og spise – det eneste var mindre konditorier der man kunne få punsj og kaker og lese aviser. Det fantes ikke et sted man kunne invitere damer eller familien til og utenfor byen absolutt ingen steder. Men nå [i 1840] var det blitt underholdning med musikk både inne i byen og i omegnen, for eksempel i Logen.

Hovedstadens møte med Harzverein må ha vært rent sjokkartet. Aldri før hadde man hørt et slikt samspill, så rent, så presist! Aldri hadde man møtt ordentlig profesjonelle musikere, og aldri hadde de lyttet til de nye komponistene kapellet hadde med seg i notebagasjen.

Det hovedstaden var vant til, var syngespill i mengder utført av amatører som tilfeldige, omreisende grupper. Konserter fantes, men nesten alltid oppblandet med en eller annen variant av gjøgleri – flammekasting eller akrobatikk. Og så kom Harzverein. Publikums entusiasme var like hemningsløs som ved popkonserter langt senere frem i tid.

På Ladegaardsøen –

Sanne og Lorange kjøpte apoteker Hans Heinrich Maschmanns løkke Karenslyst på Bygdøy, innerst i Bestumkilen i juni 1840, og satte straks i gang med å få anlagt et stort forlystelsessted. De fikk oppført en stor bygning med 2 etasjer – i første etasje en stor salong og 10 små værelser, i annen etasje også en stor dansesal og 12 små værelser. Dansesalen var 14 meter lang, 7 meter bred og takhøyden var noe over 5 meter. I kjelleren var det kjøkken, konditorbakeri og bryggerhus. Utenfor huset er det en brønn med det “reneste kildevann”. Videre ble det bygget en stor paviljong og anlagt mange lysthus, det ble plantet en mengde trær (syriner, popler og løvtrær) og blomster og satt opp 60 bord og benker. Paviljongen hadde flere værelser og var også beregnet for vinterbruk. Den var plassert på eiendommens høyeste punkt og var omgitt av blomsterbed med fioler, svibler og resedaer. Her var det Harzverein spilte. En karusell og dobbel kjeglebane kom til etter hvert. Alt dette kom i tillegg til den opprinnelige gårdsbebyggelse.

I perioden mai 1840 – august 1841 hadde Harzverein nesten 70 opptredener på Karenslyst.

Karenslyst hadde et langt mer eksklusivt preg enn Dronningbjerget.

De gode borgeres snobberi gikk så vidt at “den saakaldte elegante Verden” forbeholdt sig Pavillonen visse Dage imod at overlade den om Søndagene til de lavere klasser.

som en innsender skrev i Morgenbladet. Forbindelsen dit ut ble besørget av en stor diligence hver dag, mens dampbåten “Jonas Collett” gikk i fast rute to ganger i uken. Ikke alle var like begeistret for overfarten med dampbåten, og “Aarsagen er uidentvivil den høie Priis og den djevleske Musik af 4 durchdrevne Trompetere, der underholdt om bord” skrev innsenderen i Morgenbladet 5. juli 1840. Dampskipsselskapet satte ned prisen, men nevnte ikke trompetistene!

Camilla Collett skrev til broren Oscar om Karenslyst: “Det er en stor Acquisition for vort fattige Christiania Sommerliv.”

Men Lorange og Sanne hadde satset for stort og for dyrt og slet med driften. De oppgav boet til skifteretten allerede i juli 1841.

Kontrakten mellom Harzverein og Sanne/Lorange løp ut i mai 1841. Deretter fungerte Sanne en tid som Harzvereins impresario. I 1842 flyttet han tilbake til København.

Karenslyst til venstre. Ukjent kunstner. Trolig malt på 1820-tallet, altså før Harzvereins tid. Oslo Museum.

- Og inne i byen

Om vinteren ble Harzvereins konserter, tre ganger om uken, flyttet til den nybygde, storslåtte Frimurerlogen inne i byen. Denne bygningen ligger ved Bankplassen og kalles i dag Gamle Logen. Henrik Wergeland skrev i Tønsberg Merkur 24. august 1840 om den første konserten her:

I Tirsdags [22. august] begyndte Harzmusikvereins Konserter i Frimurerlokalet, og det lod ret til, at denne Spekulation vil lykkes for DHrr. Lorange & Sanne. Den store Sal vr stærkt besat med smaa Borde, hvorved det talrike Publikum fandt saavel fysisk og sjelelig Underholdning.

Harzverein fortsatte for egen regning sine konserter vekselvis i Frimurerlogen, i festivitetslokalet Klingenberg (der Klingenberg kino ligger i dag), og med friluftskonserter på løkken Bellevue like ved Botanisk have på Tøyen. 23. juni 1841 averterte de:

Da Tiden for den af os med DHrr. Lorange & Sanne ingaaede Kontrakt er udløben, tage vi os den Frihed herved at underrette det ærede Publikum om, at vi nu kunne

disponere over vor Tid samt musicere og udøve vor Kunst, hvor og naar man maatte ønske det.

Frimurerlogen etter et stikk fra rundt 1850. Fra boken *Et hus i Europa*.

Det må ha vært noen spennende dager og uker for kapellets medlemmer. Ville de klare å beholde publikum? Ville de klare å overleve – eller måtte de alle reise tilbake til Tyskland? Dessverre vet vi intet om hvor mye en musiker kunne tjene den gang. Vi kan bare gjette at det holdt akkurat til det nødvendigste og ikke mer. Flere av musikerne hadde allerede stiftet familie, men Carl Warmuth senior ønsket et langt mer sikkert og solid grunnlag for sin fremtid enn det han kunne oppnå som kapellmusiker.

Musikerne må ha blitt overbevist ganske fort. Ikke bare var publikum overmåte begeistret, det var Christiania teaters kapellmester Reissiger også – som vi skal se nedenfor.

Konsertene ble gjerne avertert som “à la Strauss”, og her hørte publikum de store valsekomponistene Johann Strauss d.e., Joseph Lanner og Joseph Labitzky sammen med utdrag av operaer av Gioacchino Rossini, Carl Maria von Weber, Ludwig Spohr og flere. Johann Strauss d.e. ble på 1830-tallet hyllet som en konge og trakk mengder av folk uansett hvor han og orkestret hans kom. Også i Hamburg oppsto det rene Strauss/Lanner-hysteri.

Kvaliteten på Harzvereins opptredener må ha gjort et veldig inntrykk. Gjennom sine mangeårige konsertturnéer i Tyskland hadde Warmuth og de andre også opparbeidet seg et svært omfattende repertoar.

Halfdan Kjerulf var i juni 1840 på “en stor Fest i Anledning af Bogtrykkerkunstens firehundraars Jubileum ... hos Sanne og Lorange i Grünings Have” og han forteller videre at gjestene “i en overmaade munter Stemning adskildtes over Midnat under Harzmusikens Toner”.

Den kjente bokhandler Johan Dahl gir i sine “Minner om samtidige” (utgitt 1943) nok et glimt fra en Harzverein-konsert 8. november 1840:

En Aften i Frimurerlogens Bygnings mindre Concertsal, var jeg kommet for at bivaane en Instrumental Concert, som av Værten var blevet arrangeret. Under en av Afdelingerne, kom jeg henimod et av Sideværelserne som benyttedes til Læseværelse, hvorfra den bekjendte afd. Cantor i Christiania, Lars Roverud kom mig imøde, med et af Vrede tindrende Ansigt, og med Udraabet: “Den forbandede Drukkenbolt fornærmer mig, og vil ikke lade mig i Ro!”

Drukkenbolten var Henrik Wergeland.

Det er ikke umulig at det var Carl Warmuth som var den organisatoriske leder for Harzverein i årene som fulgte. Et avertissement i Morgenbladet 16. januar 1844 kan tyde på det:

Bestillinger til Harzmusikverein blive modtagne hos Hr. Musikus C. Warmuth i Malermester Caspersens Gaard i nedre Vollgade. Ligeledes averteres, at det er arrangeret saaledes, at vi spille i mindre Orchester ved Familieballer.

Harzverein figurerer i kildene som selvstendig kapell helt frem til februar 1848, fra 17. mai 1847 som “Der neue Harzverein”.

Vals og wienervals

I Norge gav Harzverein minst 340 selvstendige konserter, flest i perioden mai 1840 til september 1841. De medvirket dessuten ved solistkonserter og kirkekonserter i

Christiania, og turnerte somrene 1842-45 til flere norske kystbyer. Det er et imponerende antall konserter. Det gav publikum et nytt, spennende og annerledes musikktilbud, både fordi dette orkestret var det første i landet som henvendte seg til andre grupper enn bare overklassen, og fordi det var det første orkester som utelukkende besto av profesjonelle musikere.

Repertoaret var meget stort: en opptelling av konsertene mellom 27. mai 1840 og 25. mai 1841 viser et antall av 226 ulike komposisjoner fordelt på 55 komponistnavn (pluss "anon" nevnt 6 ganger), med til sammen 510 oppføringer fordelt på 105 konserter. 105 konserter på ett år – 363 dager – gir konsert omtrent hver tredje dag, en imponerende innsats i seg selv.

Egentlig vidtfavnende kan en ikke si repertoaret var. Først står Johan Strauss d.e. (86 oppføringer = 16,8 %), deretter kommer Rossini (51 = 10 %), Lanner (46 = 9 %), Auber (37 = 7,2 %), Labitzky (23 = 4,5 %) og Bellini (22 = 4,3 %). Opera- og syngespillpotpourri dominerte altså sammen med ouverturer og danser – ikke minst valser. Og dermed kommer vi til wienervalsen.

I Europa ble valsen utviklet mot slutten av 1700-tallet. Men fordi den var pardans og ikke den mer "anstendige" rekkedans, ble den mange steder ansett som syndig og møtt med sterke protester. I Norge var det imidlertid ikke uvanlig med pardans i de større byene, og vals møtte lite motstand her. Da den raskere utgaven, wienervals, kom, ble denne umåtelig populær. Før Harzverein kom i mai 1840, var det på norske forlag til sammen utgitt så mange som 75 valser. Wienervals finner vi allerede i 1828, i 1836 og i 1837. Den nest-mest populære dansen, galopp, dukker opp første gang i 1831. Og Harzverein førte wienervalsen til de store høyder.

De mest populære valsekomponistene i Christiania synes å ha vært Joseph Lanner og Johann Strauss d.e. Den enda mer berømte Johann d.y. var vel å merke bare barnet ennå, siden han var født i 1825.

Vals anno 1816, i E. Bakka: *Europeisk dansehistorie*.

Wienervalsen sto øverst på repertoarlisten til Harzverein med hele 17 %. Galopp fulgte med 6 %.

Det var mange undervisningstilbud i Christiania i tiårene rundt 1800, men det var undervisning i dans som var mest populært. Vi finner både norske og utenlandske lærere, kvinner og menn. Til og med den berømte danske koreograf og danser August Bournonville gav undervisning i dans i Christiania, i 1853. Så vi kan regne med at det ble danset både vals og wienervals og andre danser i private hjem og i mer offentlige lokaler.

Harzverein-musikeren Heinrich Ahl komponerte og fikk oppført flere verker, som *En Sommerdag i Christiania*, *Grand Potpourri comique & burlesque*, *Die Normänner* og *Ouverture*. En annen harzvereiner, Carl Herwig, var representert med *Begrüssungs Walzer*, *Zeitgeist-Walzer* og *Grand Variations brillant* for fiolin og orkester. Den unge norske begavelsen Waldemar Thranes ouverture til syngespillet *Fjeldeventyret* ble oppført hele 10 ganger.

Teatret

Arkitekt H. C. Groschs fargelitografi av Christiania Theater i 1838. Oslobilder.no.

I 1840 ble Friedrich August Reissiger ansatt som instruktør for Christiania Theaters kor og orkester. Teatret ved Bankplassen åpnet 1837 og var forgjengeren til Nationaltheateret, som ble innviet i 1899.

Koret og orkestret hadde ingen faste oppgaver, men ble kun benyttet når operaer, syngespill eller andre musikkdramatiske verker skulle settes opp. Som utdannet tysk musiker så Reissiger raskt behovet for å styrke orkestret, og i august 1841 ble hele Harzverein inkorporert som medlemmer. Noen av dem ble i mange år. Den første oppgaven var operaen *Jægerbruden* av Carl Maria von Weber. Et innlegg i Morgenbladet 9. september 1841 viser at publikum var fornøyd med de nye musikerne:

Publicum maa isandhed være Theaterdirectionen erkjendtligt for at den har optaget Harzverein i Orchesteret, da der i dens Midte gives enkelte meget duelige Musici ...

Det hadde gjennom årene vært en del utskifting blant musikerne i Harzverein. De som kom til Norge i 1840 var: Lederen for ensemblet Johan Friedrich Gottlieb Rojahn og hans to sønner Friedrich Wilhelm og Ferdinand August Rojahn, det var Adolph Herwig, Carl Otto, Heinrich Ahl, Wilhelm Zogbaum, Georg Meyer etterfulgt i 1843 av Johann Spiess, videre Fritz Arnstädt, Wilhelm Rieche og Carl Warmuth – 11 musikere.

Harzvereins medlemmer

Carl Wilhelm Adolf Herwig

(1805 i Holzminden i fyrstedømmet Braunschweig –1879 Christiania), fiolinist, var ansatt som førstefiolinist i teaterorkestret til 1878, bortsett fra noen år fra 1846 da han var “Musikdirekteur” i Selmers dramatiske selskap i Trondheim. Et hefte i notesamlingen til universitetsbiblioteket i Trondheim antyder at Herwig var i Trondheim til 1851: “Nodebog for Violin begyndt hos Herwig i 1848 og senere hos Musikus Alstad begyndt 27de December 1851”. I Christiania spilte han også i Det Philharmoniske Selskab og drev som pianostemmer. Han giftet seg desember 1840 i Christiania med Elisabeth f. Rausth (f. 1819 i Altona). I 1859 bodde han i Akersveien 59, 1865 i Prinsensgate 8 med hustru og fire barn. I 1875 var adressen Hospitalsgaten 8. Yngstesønnen Karl Herman Alfred (1857-1921) ble som niåring presentert som vidunderbarn. Han etterfulgte sin far i teaterorkestret og fortsatte i Nationaltheatrets orkester. Av Warmuths private regnskapsbøker fremgår det at han hadde hyppig kontakt med “der alte Herwig” og blant annet hjalp ham økonomisk.

Johan Heinrich Christian Otto

(1811-71), fiolinist fra fyrstedømmet Schwarzburg-Sondershausen i Thüringen, gift med Sophia f. Gaade, (f. 1812 i Kiel), to barn, Rosalie (f. 1842) og Adolph (f. 1845, var i 1865 fiolinist i Christiania og flyttet senere til Trondheim). Otto bodde i Christiania til 1848 da han dro til Tromsø, og Nils Ytreberg forteller i Tromsø bys historie:

Den nyansatte stadsmusikus Otto kom til Tromsø i 1848, og var utvilsomt “en meget heldig akkvisisjon”. Sammen med ham kom en fløytenist Spiess på kort besøk. Om Otto skriver avisen at han trakterer sitt hovedinstrument fiolinen med presisjon og delikatesse, og anbefaler til gjengjeld publikum som “smakfullt og skjønnsomt”. Etter Ottos første konsert skrev Krogh at en på en slik kveld følte seg hensatt til de lykkelige steder der god musikk stadig er å høre. Illusjonen ble bare brutt når det iblant var nødvendig å fire ned lysekronen for å pusse lysene.

Otto ble organist i Tromsø, senere organist i Kristiansund 1861-70. Han bygget også fioliner i flere prisklasser, det viser et brev datert 8. mai 1863 fra E. Steinbrecher i Wernigerode, ikke langt fra Ellrich. Steinbrecher hadde nettopp mottatt en fiolin fra Otto og var svært fornøyd med den.

Johan Friedrich Gottlieb Rojahn

(1798-1882), bassist, var født i Siewershausen i hertugdømmet Braunschweig som sønn av linveveren Johan Rojahn og hustru Marie. Han flyttet til Gandersheim (10 mil østover) og giftet seg der med Dorothea Schunnemann (f. 20. januar 1802), trolig i 1818. Rojahn var som vi har sett ansatt ved hoffkapellet i Braunschweig før han sammen med Carl Warmuth og andre musikere stiftet kapellet Harzverein. Rojahn spilte i teaterorkesteret i Christiania til rundt 1870. De fikk 8 barn og av dem ble to kjente musikere i Norge: Friedrich Wilhelm og Ferdinand August.

I 1865 var adressen for Rojahn, hans kone og en datter Stranden 3, i en gård med hele 68 beboere. I 1875 hadde de flyttet til Grüners gate 8. Warmuths regnskapsbøker viser at han – på samme måte som med Herwig – tok seg en del av “den gamle Rojahn”. Sine siste år tilbragte Rojahn hos sønnen Ferdinand i Kristiansand.

Gamle Rojahns sønn fiolinist **Friedrich Wilhelm Rojahn** (1820-86) var født i Gandersheim og virket som militærmusikkinstruktør i Fredrikstad 1846-57, deretter som organist og musikk lærer i Moss 1857-61, så i Skien til sin død. Han giftet seg første gang 1845 med Else Pauline Aslesen (1825 i Oslo – 1873 i Skien), og andre gang 1875 med Elvira Mathisen, f. 1842 i Stavern, d. 1895. Han hadde 11 barn med sin første hustru, ett med sin andre.

I boken “Skien før branden i 1886” forteller forfatteren James Borchsenius:

Ved siden av Plesners hus [i Skien] lå organist Rojahns på hjørnet av Kobbersmauget. Dette hus hadde nr. 178, og Rojahn kjøpte det i 1868 av A. J. Schjøtt. Rojahn var egentlig tysker, og var kommet til Norge som medlem av det kjente musikkorps “Harzverein”, hvortil bl. a. hørte komponisten Reissiger, organist Arnold, Jehnigen [feil, han var ikke medlem av Harzverein] og Zogbaum. Han var en utmerket musiker, og trakterte det svære kirkeorgel med stor ferdighet. Han var dertil en original, og som sanglærer ved Latinskolen velkjent av byens ungdom, som nok ofte muntret sig over hans noe gebrokne sprog. Når vi så gjorde skøierstreker (eller “gærninger”, som det het på skiensk) i hans timer, kom han og slo oss med fiolinbuen i skolten. Dog førte han fiolinbuen med større virtuositet på fiolinstrengene. Han var en ledende skikkelse i byens musikkliv. Rojahn døde et par dager etter den store brand. Han hadde flere sønner som er kommet i gode stillinger, og en datter.

Broren, **Ferdinand August** (1822-1900), også født i Gandersheim, fiolinist, studerte musikk i Hildesheim og Hamburg, der han var elev av Carl Schwencke. Han ble medlem av Harzverein først 1841 og var medlem av teaterorkestret 1841-45. Han giftet seg 1859 med *Birgitte Cornelia Gulbrandsen* (1839-1928) fra Bergen. Han virket som den siste stadsmusikant i Fredrikstad 1845-53, var organist i Kristiansand 1853-54, og bodde så noen år i Bergen der han var kapellmester for Den Nationale Scene 1854-57 og for Musikselskabet Harmonien 1856-58. Deretter, i 42 år, var Rojahn domorganist i Kristiansand. Blant de 8 barna ble Ferdinand (1860-1928) og Ingarth (1869-1956) musikere.

Heinrich Ahl

bratsjist og klarinettist, var født i Malchin i Nord-Tyskland i 1817 og døde i Christiania allerede 1846, 30 år gammel. Han komponerte noen ouverturer, og flere av hans arrangementer for blåsere ble brukt av militærmusikken, som hans variasjoner for klaffehorn fremført i 1844.

Carl Gotthelf Herr

født 1821, tubaist og fagottist, var fra Sachsen og kom til Norge i 1844. Herr medvirket ved konserter og hadde soloopptredener i Frimurerlogen. Han ble også med i Christiania Theaters orkester. I 1850 averterte han seg som pianostemmer. I 1848 giftet Herr seg med Karen Margrethe Echtell (f. 1812), datter av fiolinist og komponist Hendrich Echtell. Herr døde i Christiania 1858.

Wilhelm Heinrich Zogbaum

(1813–1890), cellist, var født i Hannover og giftet seg i september 1840 i domkirken i Christiania med Rosalie Esselbach (f. 1820 i Altona).

I 1843 ble han direktør for Kongelige Norske Marines Musikkorps, som først holdt til i Fredriksværn (nå Stavern). I 1851 ble marinens hovedbase med korpset på 16 musikere og leder Zogbaum flyttet til Horten. Familien, som da hadde åtte barn, bodde her til 1875 og flyttet så til Christiania. Da mannen døde i 1890, dro Rosalie – da 68 år gammel – sammen med den yngste datteren Kathrine til New York.

Wilhelm Heinrich Zogbaum. Årsskrift for Borre historielag 2002.

Marinemusikken gav årlig konserter i Christiania i Gamle Logen eller i Hotel du Nord. Disse konsertene var svært populære, og Zogbaum mottok medaljen *Pro literis et artibus* for dette. Sønnene Gustav og Oscar ble også musikere – blant annet var Oscar organist i Porsgrunn en tid. Far Wilhelm og barna Gustav og Lizzy fikk utgitt små komposisjoner. Zogbaum var det tredje medlem av Harzverein som Warmuth søkte å hjelpe økonomisk – her som garantist for et lån. Da Zogbaum ikke klarte å innfri lånet, ser det av brevene ut til at både Warmuth og to andre garantister måtte tre til.

Johann Georg Christian Spiess

(1820-1882), fløytist fra Almenhaus i Schwartzburg-Sonderhausen etterfulgte fløytisten Georg Meyer i 1843. Han var musikk lærer i Mandal en tid fra 1848 og organist i Drammen 1856-64, deretter musikk lærer, instruktør og organist i Ålesund. Spiess giftet seg med norske Gunhilda (f. 1830), og de fikk tre sønner, Kristoffer, Karl og Oluf. Spiess var en svært dyktig musiker. Han spilte flere instrumenter, ledet kor og instrumentalgrupper og hadde selv mange solistoppgaver. Blant hans elever var Per Bolstad.

Fritz Edvard Arnstädt

(1815-63), Klarinettist, var født i Leipzig. Arnstädt var en tid konstituert stadsmusikant i Trondheim etter Andreas Bergs død i 1844, før han ble instruktør for militærmusikken og fra 1847 leder for Trondheim nye musikalske selskap. Samme år giftet han seg med Eulalia Gylche (f. 1822), og de fikk tre barn før de emigrerte til Amerika i 1862.

Det lille kapellet Harzverein kom, spilte og vant. Dets høye musikalske nivå forbløffet og begeistret tilhørerne, for aldri før hadde man hørt noe lignende.

Da musikerne, de aller fleste av dem, senere slo seg ned i Norge som pedagoger og utøvere, fikk de stor og avgjørende betydning for musikklivet i Tromsø, Kristiansund, Fredrikstad, Moss, Skien, Kristiansand, Bergen, Stavern, Horten, Mandal, Drammen, Ålesund og Trondheim foruten Christiania, der Carl Warmuth som den eneste grunnla en musikkhandel.